

AYNALARDAKİ SANAT¹

Gürol SÖZEN

Ressam, (E-mail: guroolsozen@gmail.com)

“Güzel tektir. Sen aynaları çoğaltırsan o da çoğalır.”

Mevlana

Yıllar önceydi. Belki 1962-63 yılları. Sanat dergilerini çıkarıp, kendi şiirlerimizi, öykülerimizi, desenlerimizi yayınlıyorduk. Kimimiz Sanat Tarihi’nde, Fransız Filolojisi’nde, kimimiz de Psikoloji ve Felsefe bölümünde okuyordu.

Laleli’den düştük yola. Kumkapı’dan şarap, peynir, ekmek ve helva aldık. Kumkapı’da balıkçı barınağının mendireğine gidip ‘şiir miir, resim mesim’ çenesi çalmaktı amacımız; gün dönünceye kadar.

Balıkçı barınağının iri taşları arasında bir işaretler ve yazılara ilişti gözümüz. Yaklaştık. Üç taş arasında bir oyuk. Üzerinde kafes çizilmiş ve yanında bir yazı: ‘Bülbül yuvası dediğime bakmayın. Serçeler konar.’

Hepimiz birbirimize baktık...Yakında ki bir balıkçıya sorduk. ‘Kim bunu yazan?’ ‘Abi, buralı bir balıkçı. Meraklıdır, değişik söylemeye!’

Şair ve yazar arkadaşlarımız kaşlarını oynatıp, dudaklarını ısırarak, ‘Vay anasına!’ diye mırıldandılar...’ Biz de kendimizi şair sanıyorduk.’

Sanat nerede ve ne zaman başladı?.. Kuşkusuz, böyle bir sorunun yanıtı yok. Belki okulu da.

İnsanoğlu’nun evsiz barksız olduğu, bir ine sığınıp avcılık yaptığı, ‘Tarih Öncesi’ ya da Paleolitik, yani MÖ 500 bin yıl önceleri bir yandan avcılık yapıp doğanın gizemine tanık olurken, mağara duvarlarına da resim yapıyorlardı: Ok ve mızrak atan avcılar, karacalar, geyikler, kartallar...

İşin garibi bu resimler on binlerce yıl hiç bozulmadan günümüze kalabilmiş.

---

¹ Bu çalışmanın ilk versiyonu 1-2 Aralık 2006 tarihlerinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi tarafından Çanakkale’de düzenlenen *Sanat Ekonomisi Sempozyumu*’nda sunulmuştur.

Burada ki soru: Sanatçı mıydı duvara resimler çizebilenler? Yoksa diğerleri gibi birileri mi?

Peki... Ana Tanrıça heykelini Anadolu topraklarında; Konya Çatalhöyük, Diyarbakır Çayönü, Malatya Aslantepe , Kayseri Kültepe’de insan ve hayvan figürlü heykelleri yaratanlar ile çeşitli boncuk ve değerli taşlardan kolyeler, bilezikler yapanlar neyin nesiydi? Peki... toprak kapları çeşitli simgelerle bezeyenlere kim destek veriyordu? Ya da onları kim gönendiriyordu ? Tarih : MÖ 8000

Doğrusu adlandırması güç. Ama şunu hiç sanmayalım: ‘Güzeli arayan ve sanatı tanımlayanlar, birkaç bin yıl içinde varoldular.’

Hiç değil...

Soru, sanat hangi endişeden varoldu?

Bir başka soru da sanat, doğa ve insan ilişkisinin bir sonucunda mı ortaya çıktı?

Belki en sağlıklı soru bu. Yanıtı da evet olabilir. Çünkü doğa , gün doğumu ile gün batımı arasında her gün kendini yeniliyor. Her gün bir önceki gün değil. Her gün çiçeklenen doğa, ertesi gün bir başka çiçeğe hazırlanıyor.

Çizgiyi, rengi, heykeli yaratan o. Işığın ile o çizgiye, renge ya da yontulan mermere yeni bir tat veriyor.

Peki bir soru daha: Doğanın sponsor’u kim?

Tarım toplumundan, üzüm toplumuna geçenler, beraberlerinde coşkuyu da yakaladılar. Bu nedenle Neolitik Çağ yani MÖ 8000’ler insanoğlunun kıpırdadığı, kendine mekanlar yaptığı,hayvanı evcilleştirip keyifin peşine düştüğü bin yıllardır.

Bir başka soru. Üzerinde çok, çok konuşulduğu için gerekli bir soru. Deniyor ki doğayla savaşırken, vahşi hayvanlardan korku ve kutsallık, sanatı yarattı.

Soru: Korku güzelliği yaratabilir mi?

Eğer yaratabilseydi, tanık olduğumuz binlerce yıl içinde bu denli usta işi heykeller, kap kacaklar ve Maden Çağı’nda ki gibi görkemli sanat eserleri üretilebilir miydi? Hititlerin, Frigyalıların , Urartuluların ya da tuzlu sularda pişmiş, Ege ve Akdeniz’in kent devletlerindeki sanatçılar, olağanüstü eserleri nasıl üretebilirdi bir yandan ayakları titrer iken?

Evet... Tuzlu sular yani Ege ve Akdeniz’in kıyısındaki kent devletlerinin sanatçıları, üzüm ve güneşin yarattığı coşku ile Anadolu topraklarını bezediler. Beraberinde şiir, şarkı ve oyunlar da geldi; edebiyat ve felsefe de.

Ama bir gerçeği de unutmayalım: Şiir binlerce yıl önce de vardı: Sümerce’den Hititçe’ye çevrilmiş bu yazıt, dünyanın en eski edebiyat metni olarak tanımlanıyor.

“Annemi bir simge ile tanımlayacağım.

O yıldızdır.

O mavi ebrulu lapislazuli taşıdır.

O kral kızının süslü mücevher kutusudur.

O saf gümüştten bir halka yüzüktür.

O boyunun üstünde titreşen örgüden yapılmış gerdanlıktır.

O su mermerinden yontulmuş heykelciktir...

.....

Annem benim için ekin zamanının ilk suları, yağmur gibidir.

O bereketli hasattır.

O yılın ilk meyvesi, ilk ayın ürünüdür.

O belenmiş toprak parçalarına dalga dalga sularını akıtan su yolu gibidir.

O bolluk ve sevinç içinde gelen kral oğulları gibidir.

O bir mutluluk habercisidir.”

Oğlun, binlerce yıl önce anasını tanımlayan lirik dizeler, güneş tanrısını simgeleştiren Hititli yurttaşın demir, tunç, gümüş ve altına biçim vermesi ve çamuru yoğurması için yeterli bir gerekçe değil mi?

Sorumuzu ısrarla soralım: Korku bu şiirdeki gibi güzel olabilir mi?

Ve korku uygarlıkla beslenebilir mi?

Asur'dan Anadolu'ya kervanlarla gelip ticaret yapanların yerleştiği önemli bir yer var: Kayseri yakınındaki Kültepe. Tarih, MÖ 2000 yılları. Altın, gümüş ve bakır Anadolu'da. Kalay ise Mezopotamya'da. İşte size Asur Ticaret Kolonileri Çağı... Ve işte size tunç yapımı için alışım. Bu ticaretin bir başka yüzü de yeme içmenin ötesinde, giyim, kuşam, takı ve güzel eşyaları karşılıklı satmak. İki yüz, kimi zaman iki yüz elli eşekten oluşan kervanlar hep yollarda.

Çivi yazısını bilen Asurlu tüccarlar tabî ki prim yapıyor. Bir de Asurlu tüccarlar, işi büyütüp Anadolu'da da ev kuruyorlar. Gerisini sizler düşünün artık!

O çivi yazılı tabletlerdeki yakınmaları da hep birlikte düşünelim!

Sanatı destekleyenler, ticaretin varlığı ile mi gelişti, yoksa paranın varlığından önce sanat ya da ustalık var mıydı?

Kuşkusuz, 'Güzeli Arayanlar' vardı.

Elbette, İmparatorlar, soylular, eski ve yeni zenginler sanata destek çıkarken kendilerinin de gelecekte anılabilmelerine olanak sağlıyorlardı.

Ama tüm bunların ötesinde başka bir şeyde vardı: Örneğin Hitit'in Başkenti Hattuşa'da sanat atölyeleri vardı, sarayın desteğinde. Bu atölyelerde Altın, gümüş ve bronzdan kap kacaklar, heykeller üretiliyordu.

Bir başka Çağ ve başka bir örnek: Birçok yerde olduğu gibi İyonya'da da 'Dionysos sanatçıları topluluğu' vardı: Şiir okuyup şarkı söyleyen, oyunlar sunan sanatçılar.

İşin ilginç yanı bu sanatçıları hangi kent ağırlar ise o kent, sanatçılar o kentte durdukça vergiden muaftılar...

Side'nin limanı her yıl dalgaların getirdiği kum ile doluyordu. Başa çıkamayan ve para dayandıramayan yönetimin bulduğu çare: 'er yıl, bu limana dolan kumu temizletenin heykeli limana dikilecek!'

Büyük İskender de sanata meraklıydı. Homeros elyazmalarını toplardı. Savaşlarda, yakıp yıkılan tapınakların, İmparator Büyük İskender tarafından onarılması ya da yeniden yapılması istendiğinde: 'Evet ama adımı tapınağın görünen yerine yazacaksınız.' demişti.

Floransa'da, Michelangelo'yu da destekleyen ve kendine de türbe yaptıran Medici , yaptırdığı kiliselerin tavanına armasını koyduruyordu.

Medici adını günümüzde bilen yok gibi ama okuma yazması olan herkes Michalengelo'yu tanıyor.

Çağlar boyu, sanatçılar ve bilgeler her yerde var.

Osmanlı Çağı... Topkapı Sarayı'nda 'Ehl-i Hiref' örgütü var. Bu sanatçı örgütündeki sayı: 1525 yılında 598 sanatçı. 1566'da 636 sanatçı. 1596 yılında 1502 sanatçı, 17. yüzyılda 900 sanatçı.

Sanatçı sayısına bakıp, yönetim hakkında fikir edinmek mümkün sanırım!

Mevlana'nın dediğini bir kez daha tekrarlayalım: "Güzel tektir. Sen aynaları çoğaltırsan o da çoğalır."

Umalım ki çağımızda, aynaları yalnızca kendilerine tutanlar çoğalsın!...